

ВОВЕД

Со испреплетеноста на традицијата и новото, со контрастите видливи на секој чекор – на калдрмата и на асфалтот, со културата во која се ввидани вековите овој град знае да го привлече љубопитството на намерникот, да го опише со љубов староседелецот и тука родениот. За раѓањето на Битола крштелно е мермерната плоча со најстариот Кирилски текст – плочата на Ароновиот син, пресветлиот Јован Владислав, македонски цар од 11-от век. На неа пишува дека тој тука подигнал град по име Обител, што значи манастирски стан – семејство. Археолозите, тие неуморни копачи по минатото, пак, тврдат дека градот е основан во средината на седмиот век од новата ера, од словенското племе Брџаци по нивното доаѓање на овие балкански простори. Градот е подигнат недалеку од античката населба Хераклеја, во подножјето на Баба планина, на надморска височина од 600-ини метри. Пред него широко се отвора плодната Пелагониска рамнина, житница на Македонија.

ИСТОРИЈАТ

Сообраќајницата Виа Игнација, најблиската врска на Рим со Цариград и Атина, за време на византиското владеење, на Битола и овозможува брз економски развој, посебно на трговијата која на градот ќе му дава традиционален белег. Во 1382 година Битола паѓа под Отоманско ропство. Со ферман на Мурат Први му била подарена на Хаџи Евренос бег. Почнала градба на џамии, мезидии, текии, метреси, анови, амами и имарети. Структурата на населението се менува. Во 16-от век градот ги отворил портите за Евреите. Со нивното доаѓање се забрзува развојот на трговијата и занаетчиството. Млетачкиот пратеник Бернард вели дека 16-от век Битола била мошне значаен центар на овој дел од Балканот. „Битола има три илјада куќи, 900-тини дуќани, 40 меани и покриен пазар – безистен со железни порти и кули како тврдини“, – забележал познатиот патеписец Евлија Челебија во 17-от век. Во Отоманското царство Битола добива статус на значаен воен и административен центар. Кон крајот на 19-от век градот има околу 100 илјади жители и, заедно со Солун, е најголем центар во европскиот дел од Империјата. Од тоа време хроничарот ја бележи и незаобиколната стара битолска архитектура, импресивното градско јадро како целина и одделните објекти во него. Во втората половина на 19-от век започнува конзулскиот период на Битола. Во ноември 1851-та година Австрија прва отвора Конзулат. Потоа свои дипломати испраќаат Русија, Грција, Србија, Италија, Романија, Велика Британија и Франција. Бугарија се придружува со таканареченото бугарско трговско агентство. Тоа е време на значајно културно издигнување на жителите. Се градат убави куќи, се менува начинот на живеење според угледот на развиените европски земји, се отвораат колеџи на странски јазици. Почнува да се создава македонската национална буржуазија. Битола има средишно место во македонското национално ослободително движење. Факелот на Илинденската епопеја пламнува во Крушево, во битолскиот вилает. Тогаш, во 1903-та година, Битола има 72 илјади жители. Во 1908-та година следуваат настаните на младотурската револуција. Инспираторот и водач – Мустафа Кемал Ататурк, питомецот од Битолската воена академија, подоцна ќе стане татко на современа Турција. Балканските и Првата светска војна ќе остават тешки последици врз Битола.

Градот ќе се најде во зоната на најжестоките судири – фронтот на Кајмакчалан. Во деноноктните бомбардирања настрадале над две илјади куќи и дуќани. Болестите и епидемиите, како и масовното одење на печалба – го десеткуваат населението. Пустош и стравотна беда. По Првата светска војна – само 28 илјади жители. Границата на Кралска Југославија со Грција се поставува на само 14 километри од Битола. Градот останува изолиран, го доживува најголемиот пад во долговековната историја. Битола има значајна улога и во антифашистичката и ослободителната војна. На олтарот на слободата животот го положуваат 266 борци. Од плејадата на најхрабрите седуммина битолчани беа прогласени за народни херои. Во фашистичките логори на смртта беа ликвидирани три илјади и 13 битолски Евреи.

КУЛТУРА

Богато е културно – историското наследство на Битола. Музејската збирка располага со предмети што датираат од 6 илјади до три и пол илјади години пред новата ера. Пронајдени се предмети од неолитот, од бронзениот и од железниот период. Археолозите откриле над стотина населби, таканаречени тумби.

Битола располага со маркантна, по многу нешта специфична, градска архитектура. Таа е одраз на временските епохи и културните влијанија и струења. Битола е вистинска европска ризница на вредностите од романтичарскиот период, неоренесансата и необарокот.

ХЕРАКЛЕЈА ЛИНКЕСТИС

Хераклеја Линкестис е една од најстарите антички населби во Пелагонија. Градот во 4-от век пред новата ера го подигнал Филип Втори, Македонски. Археолошката разгледница на Хераклеја е импресивна по својата разновидност. Живописните мозаици се простираат на над илјада метри квадратни.

Акрополата, некрополата, малата и големата базилика, епископската резиденција, статуата на Атина Партенос, се само дел од богатата ризница на Хераклеја. Римскиот театар денеска е средиште на многубројни културни манифестации.

СТАРА ЧАРШИЈА

Старата битолска чаршија на свој начин говори за сјајот на Битола во 19 век и во почетокот на 20 век. Во комплексот од околу 450 мали дуќани и денеска доминира Безистенот – покриената чаршија. Хроничарот бележи дека биле организирани 32 еснафи. Старата битолска чаршија која била

поатрактивна и поубава од познатата Баш чаршија во Сараево, е под заштита на Законот. Симбол на градот е Саат кулата. Овој споменик неуморно, според кадиските тефтери, го отчукува времето уште од средината на 17 век до денешни дни. Изграден е од делкан камен, а во неговите сидини се вградени околу 100 илјади јајца, заради, велат, цврстината на градбата. Во знаменитите градби на богатиот наследен

архитектонски фонд на Битола, спаѓа и црквата „Свети Димитрија“. Изградена е во 1830-та година. Таа е трибродна базилика со западна барокна купола и со еден, голем, централен иконостас, во стилот на македонската резбарска школа под влијание на Света Гора.

ИНДУСТРИЈА

Во повоениот период, главна определба е развојот на индустријата и земјоделството. Со многу нови објекти, но и со тешкотии и проблеми. Во 21-от век Битола влегува со скоро 100 илјади жители. Бројка со која се збогувала од 19-тото столетие. Денеска Битола претставува значаен економски, општествен, спортски и културен центар во Република Македонија. Развојни стратески одредници истаму остануваат производството на електрична енергија и аграрот. Рударско-металуршкиот комбинат „Битола“ годишно произведува 80 насто од вкупната електрична енергија во земјата. Во рудникот „Суводол“ се копат по над 4 милиони тони лигнит за трите години кои годишно даваат по околу 5 милијарди киловатчасови електрична енергија. Значајно место во аграрот имаат Земјоделскиот комбинат „Пелагонија“ и над 10 илјади земјоделци во приватниот сектор. Комбинатот располага со околу 26 илјади хектари обработливи површини. Обезбедува една третина од вкупното производство на пченица во Македонија и дури 50 проценти сончоглед и некои други индустриски култури. Посебно значајно за развојот на аграрот има хидросистемот „Стрежево“. Од него се наводнуваат у 22 илјади хектари во битолскиот дел на Пелагонија. Битола располага со значајни центри во областа на индустријата, посебно во прехранбената индустрија. Овде, може да ги споменеме Индустријата за млеко, млечни производи и природни овошни производи, Фабриката за квасец и шпиритус, Фабриката за шеќер, Фабриката за кондиторски производи Краш Прогрес, Пиварницата... Мелничко-пекарската индустрија „Жито Битола“. Битола е значаен центар и на графичката индустрија, со доминантно место на печатницата „Дандаро“, „Фустеларко Борец“, Микена... Значајна стопанска гранка претставува туризмот. Посебен развој во втората половина на 20-от век бележи градежната индустрија „Пелистер“ која остава печат врз новата архитектура во Битола. Тука се уште и „Гранит“, Пелагонија, „Маврово“... Во бројната трговска мрежа, „Битола промет“ е една фирма која во услови на транзиција, според законските прописи, преминува во јавно претпријатие. Во областа на другите услуги таков пример е МЗТ Инженеринг. Битола е основач на четири јавни комунални претпријатија: Водовод, Комуналец, Соградба и Пазари.

НАУКА, КУЛТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Битола е вториот македонски универзитетски центар. На неговите факултети и школи, кои ги има и во Прилеп и во Охрид, се образуваат над пет илјади студенти. Имиц на градот под Пелистер е Малиот битолски Монмартр. Со оваа единствена манифестација во светот, Битола влеза во Гинисовата книга. Битола има богат културен живот. Негов бисер е Народниот татар кој со години го држи приматот во театарската уметност кај нас и во светот. Не можат да се одминат ниту Илинденските денови, Хераклејските вечери, Интерфест... Во анализите на Битола

од 20-от век со крупни букви се забележани и имињата на Милтон Манаки и Димитар Илиевски – Мурато. Во чест на првиот снимател на Балканот се одржува светскиот фестивал на филмската камера „Браќа Манаки“. Планинарот Илиевски, пак, во 1989 година се искачи на покривот на светот – Монтеверест. За жал, подвигот го плати со животот. Денеска еден од врвовите на Пелистер го носи неговото име.

ПЕЛИСТЕР

И, токму Пелистер е уште еден синоним со кој се гордее се кој Битолчанец. Планинскиот убавец е најјужната планина со алпски карактеристики во Европа. Прогласен е во 1948 година за прв Национален парк во тогашна Југославија. Не можат битолчани без Пелистер, без неговите скијачки патеки, без излетничките места Копанки, Бегова чешма, Широка, Палиснопје, Јоргов камен... Во неговите пазуви импонира хотелот „Молика“, име што го носи според петтолисниот бор, ендемска реткост на овие простори. Камените реки се своевиден природен феномен. Така живеела и живее Битола, денеска. Модерен град кој ги чува древните традиции.